

ÇİNDE FARŞÇA ESİNTİSİ

Güngör LEVENT MENTEŞE¹

Öz

Bu makalede İran ve Çin ülkesi hakkında kısa bir tanıtım yapıldıktan sonra aralarındaki tarihsel bağın hangi dönemde, hangi etmenler sonucu başladığı ele alınıp incelenmiştir. Çalışmamızda her iki ülkenin tarihi, edebî ve kültürel gelenekleri arasındaki köprü bağının oluşum süreci anlatılmaktadır. Bu makale, özellikle Farsçadan Çinceye odaklanan çeviri uygulamalarının önemine dikkati çekmek için yazılmıştır. Çalışma Farsçadan Çinceye çevrilmiş eserleri ana hatları ile ele almayı ve genel bir bakış açısı sergilemeyi amaçlamaktadır. Çinceye çevrilmiş Farsça eserlerin nasıl bir role sahip olduğunu anlamak, iki ülkenin günümüzdeki ilişkilerini analiz edebilmek adına gereklidir.

Anahtar Kelimeler: Çin, etkileşimler, çeviri çalışmaları, İran

Persian Breath In Chine

Abstract

In this article, after a brief introduction of Iran and China, the historical connection between them and the factors that started as a result of this period is examined. In our study, the process of the formation of the bridge link between the historical, literary and cultural traditions of both countries is explained. This article was written to draw attention to the importance of translation practices, with a particular focus on Persian to Chinese. The study aims to highlight the works translated from Persian to Chinese and to show an overview. To understand the role of Persian works translated into Chinese is necessary to analyze the relations of the two countries today

Keywords: China, interactions, translation studies, Iran

Gönderilme Tarihi: 16.05.2019

Kabul Tarihi: 21.11.2019

1 Araştırma Görevlisi, Kırıkkale Ü., Fen-Edebiyat Fakültesi, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, E-posta: gungorlevent49@windowslive.com

Giriş

Yapacağımız araştırma gereği değinmemiz gereken ilk konu çevirinin tarihi ne zaman ve nasıl başladığıdır. Yapılmış olan araştırmalara bakıldığı zaman çevirinin bir etkinlik olarak oldukça eski dönemlere kadar uzandığı anlaşılmaktadır. Ancak çeviri etkinliğinin tam olarak ne zaman başlamış olabileceğine dair kesin bir yargıda bulunmak mümkün değildir. Araştırmacılar, çevirinin birbirine yabancı ve birbirlerinin dillerini bilmeyen milletlerin, tarihsel süreçte iletişim ihtiyaçlarının doğması ile başlamış olabileceği ihtimalini vurgulamaktadırlar. Bu ihtiyaçların ise, muhtemelen, siyasi ve ekonomik münasebetler sonucu doğmuş olma ihtimali yüksektir. Farklı kültürlerin birbirlerini tanınmasına yardımcı olan çeviri etkinliği, toplumların kültürel hareketliliğinde de önemli bir katkı sağlamıştır. Kültürel hareketliliğin sonucu olarak meydana gelmiş olan Rönesans bugünkü Avrupa'nın sahip olduğu kültürel ve sosyal yapısının oluşmasını sağlamıştır. Rönesans dönemindeki Eski Yunan, Roma ve Doğu kültürlerine ait kaynaklar, çeviri aracılığıyla Avrupa dillerine tercüme edilmiştir. Yapılan bu çeviriler sayesinde yeni bilgi ve kültür alanlarına açılma imkânı sunulmuştur. Diğer bir ifadeyle farklı toplulukların bilim, sanat ve düşünce alanındaki oluşturmuş olduğu çalışmaları birbirleriyle paylaşabilmeyi hedeflenmiştir (Ergin, 2015, s. 144). Bu bağlamda Çin ve İran ülkelerinin birbiriyle paylaşımlarının nasıl başladığı ve ne şekilde ilerlediğine dair değinme gereği hissetmekteyiz.

Çin kültürünün M.Ö. 2000 yıllarında başlamış olduğu belirtilse de yer alan bazı rivayetlerde Çin kültürünün M.Ö. 4000 yılına dayandığı söylenmektedir. İran kültürünün ise MÖ 9.yy'da başlamış olduğuna dair ibareler yer almaktadır (Naskali, 2000, s. 394). Çin devleti günümüzde irili ufaklı 56 milletten insanı barındıran dünyanın en kalabalık ülkesidir. İran ülkesi de oldukça kozmopolit bir toplum yapısına sahiptir. İran'ın 79 milyon olan nüfusu Fars, Türk, Kürt, Beluç, Lor, Arap ve Türkmen'den oluşmaktadır (Şahit, 2015). Bu denli farklı milletleri içerisinde barındıran bir ülkenin dilinde de bölgesel farklılıklar göze çarpmaktadır. Çince; Çin-Tibet dil ailesine dâhil, bir milyardan fazla insanın konuştuğu ve kökenleri çok eskilere dayanan bir dildir. Bu özelliklere sahip olan ülkenin çeviri uygulamalarında da oldukça aktif olması da yadsınamaz bir durumdur. Ancak Çincenin geleneksel ve çağdaş kullanımı hatta lehçeleri arasındaki farklılıklar bu dilin anlaşılmasını zorlaştırmaktadır. Çin tarihine bakıldığı zaman tercüme sisteminin düzenli bir hale dönüştürülmüş olduğu görülmektedir Bu durum dilin daha rahat anlaşılması için kolaylaştırıcı bir etmen olmuştur (Ergin, 2015, s. 143). Çinli çeviribilim teorisyeni Luo Xinzhang, Çincenin özel konumuna dikkat çektikten sonra diller arası farklılığın çeviriye etkisinin, kaynak metnin yapısı ve içeriği bir yana çevirmenin algısıyla, aktarım yetisi ve üslubuyla da doğrudan ilintili olduğunu belirtmiştir. Bu durumda çeviri etkinliği sırasında erek metinden bir miktar sapmanın ya da metne sadık kalınamamanın kaçınılmaz olacağını ve çev-

rilen metnin anlamının ve tavrının kaynak metne tam olarak eşdeğer olmayabileceğini vurgulamaktadır. Luo “Çeviri bir dilden yola çıkıp, aradaki derin uçuruma adım adım bir köprü kurarak diğer bir dile salimen varan meşakkatli bir yolculuktur. Yol tehlikelerle doludur ve yaşanacak kayıplara ve hasarlara engel olmak olanaksızdır” (Ergin, 2015, s. 144)

Çin’de ilk olarak çeviri etkinliğinin başladığı alan, uluslararası ticarettir. Çin tarihinde ticari çeviri uygulaması hakkında sadece Budist kaynaklarında ticaret için gelmiş kabileler hakkında çok az bir belge ve İmparatorluk tutanaklarında yer alan vergi heyetleri tutanakları bulunmaktadır. (Ergin, 2015, s. 145). Çin’den başlayarak Anadolu ve Akdeniz aracılığıyla Avrupa’ya kadar uzanan ve dünyaca ünlü ticaret yolu İpek Yolu sayesinde Çin, uluslararası ticaret alanında önemli bir rol üstlenmiştir. İpek Yolu’nun ana damarında MÖ 4500 yıllarında çok dilliliğin egemen olduğu Mezopotamya’da çivi yazısıyla yazılmış iki veya üç dilli kil levhalar bulunmuştur. Çin’de Han hanedanlığının, Orta Asya’da Pers İmparatorluğu’nun, Kuzey Hindistan’da Kuşan İmparatorluğunun başlattığı Asya coğrafyasında imparatorluk kurma etkinliği, hem Asya içerisinde hem de Asya ve Avrupa arasında ticaretin canlanmasını sağlamıştır. Görüldüğü üzere tarih boyunca ticaret yolları dillerin birbirlerini tanımalarına ve birbirleriyle etkileşim içine girmelerine olanak sağlamıştır. Hatta o dönemlerde Fars dili, tarihi belge ve evraklara göre İpek yolu havzasında en çok konuşulan (Lingua Franca) dil olmuştur (Huizhu, 1376/1996, s. 543). İlerleyen bölümlerde Farsça ve Çincenin birbirinden nasıl etkilendiğini ve bunun sonucunda da ortaya çıkan farklı bir dilin oluşumunu anlatacağız.

Çin ve İran’ın Komşuluk Sınırları

Çin çevresini kuzeybatıda Tacikistan, Kırgızistan ve Kazakistan cumhuriyetleri, kuzeyde Moğolistan, kuzeydoğuda Rusya Federasyonu ile Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti, güneyde Vietnam, Laos ve Myanmar, güneybatıda Hindistan, Butan ve Nepal, batıda Pakistan ve Afganistan toprakları kuşatır (TDİ, 1993, s. 318). İran, Güneybatı Asya ülkesidir. Güneyde Basra Körfezi ve Umman Körfezi, kuzeyde ise Hazar Denizi ile çevrilidir. Türkiye, Azerbaycan, Ermenistan, Irak, Pakistan, Afganistan ve Türkmenistan ile kara sınırına sahiptir. 1935 yılına kadar dünyada Persia (Garthwaita, 2011, s. 1) olarak bilinmektedir. (Hourcade, 2000, s. 392). Görüldüğü üzere her iki devletin de ortak sınır komşuluğu bulunmaktadır. Bu sınır komşuluğundan dolayı da siyasi, ekonomik ve kültürel etkileşim kaçınılmaz olmuştur. Bu durum da dile yansımaları önlenemez bir durumdur. Bu etkileşim sonucunda ortaya çıkmış bir dilin oluşumuna dair bir örnek:

Salarların kendilerine ait yazı sistemleri bulunmamaktadır. Bundan dolayı da Çinlilere ait yazıyı kullanmaktadırlar. Salarlar, Arap alfabesinden faydalanarak ve Farsçada yer alan harflerden faydalanarak kendilerine ait bir dil oluşturmuşlardır ve bu dili “Tuerkewen” 图尔克文 olarak adlandırmışlardır. Ancak iler-

leyen zamanlarda bu yazı sadece din alanında kullanım görmüş, günlük hayatta ise Çinlilere ait yazı kullanılmıştır. Salarların kendilerine ait bir dil oluşturmada Kıpçak ve Güneydoğu Türkçesi kökenli sözcüklerden faydalandıkları belirtilmektedir. Bu sözcüklerden bazıları Oğuzca kökenlidir. Salarcada Çince, Tibetçe, Arapça, Farsça, Moğolca alıntılar ön plana çıkmaktadır. Dilin içerisine başka dillerin bu kadar girmiş olmasının en büyük etmeni coğrafi konumun etkisidir. Salarcada, Uygur ve Özbek lehçelerinde bulunan Arapça ve Farsçada yer alan ön takılar görülmez. Çin-Tibet dil ailesine mensup heceli bir dil olan Çince, Salar Türkçesinin yazımında da kullanıldığı için Salar Türkçesinde büyük bir etkisi olmuştur. Altay dil ailesine mensup eklemeli bir dil olan Salarca da diğer Türk lehçelerinde bulunan ortak Arapça ve Farsça kelimelerden bazıları dillerinde yer almaktadır. Kitap kelimesi bunlardan bir tanesidir. (Abdulvahit Kaşgarlı, 2018, s. 429-430)

Karşılıklı devam eden etkileşim sonucunda da bu durum her iki ülkenin de diline yansımıştır ve bunun neticesinde de ortak kelimeler açığa çıkmıştır. Bu kelimelerden birkaç örnek:

Farsça çāy چای kelimesi “1. Yapraklarından içecek yapılan bir bitki, camellia sinensis ve yine bu bitkiden yapılan içecek” sözcüğünden alıntı olabilir; ancak bu kesin bir bilgi değildir. Farsça olan bu sözcük Rusça aynı anlama gelen çay sözcüğü ile eş kökenlidir. Yine bu çāy sözcüğü Çince aynı anlama gelen çā 茶 sözcüğünün karşılığıdır (<https://www.nisanyansozluk.com>, 2012-2019).

Farsça çīn چین kelimesi “Asya’da bir ülke” sözcüğü manasına gelmektedir. Farsça olan bu sözcük Soğdca aynı anlama gelen çīn sözcüğü ile eş kökenlidir. İlk kullanımı: MS 1. yy’dır. Bu sözcük Çince ts’in “Çin ülkesini ilk kez birleştiren imparatorluk hanedanının adı sözcüğünden alıntı yapılmıştır. *Tū Tabğaç/Tavğaç* terimi 11. yy’ın sonuna kadar kullanılmıştır. Sans çīna चीन biçimi MÖ. 2 yy’da Soğdca veya Toharca’dan alınmıştır. Batı dillerine 16. yy’da Hintçeden aktarılmıştır (<https://www.nisanyansozluk.com>, 2012-2019).

Farsça kâğad sözcüğünden dile geçen bir kelimedir. Farsçada geçen bu sözcük Soğdca aynı anlamı kapsayan kâğadā veya kâğadā sözcüğü ile eş kökenlidir. Kâğad sözcüğünün Çince den geçen bir sözcük olma ihtimali de bulunmaktadır ancak bu kesin bir bilgi değildir. Kâğıdın ilk olarak 751 Talas savaşından sonra Semerkand’a getirilen Çinli esirler tarafından imal edildiği belirtilmektedir. Farsça kâğad/kâğad (aynı anlamda) Semerkand’da kullanılan Soğdca dilinden geçtiği ileri sürülmektedir (<https://www.nisanyansozluk.com>, 2012-2019).

Farsça çīnī چینی sözcüğü; Çin işi, özellikle Çin porseleni anlamına gelmektedir < öz Çīn (<https://www.nisanyansozluk.com>, 2012-2019).

İran ve Çin Arasında Oluşan Etkileşime Kısa Bir Bakış

1. Çin ve İran arasında oluşan askeri ve ticari etkileşim

İran ve Çin arasında var olan askeri ve ticari bağ İslamiyet'in İran'da ortaya çıkışından daha öncesine dayanmaktadır. Arap saldırılarına karşı mücadele gücü azalan Sasaniler'in Çin'den yardım istemiş olmaları iki ülkenin dostluğunun eskilere dayandığını göstermektedir. İki ülke arasında askeri ve ticari ilişkiler ön planda tutulmuşsa da kültürel ilişkiler de önemsenmiştir. İpek Yolu bu ilişkilerin gelişimine olanak sağlayan en önemli ticari unsurdur. (Hakimi, 1996, s. 101). Tarihi kazılarda İran'ın çeşitli bölgelerinde Rey, Nişabur, Şuş, Sercan, Fars Haliç Körfezi, Hürmüz adası olarak sıralanabilecek daha başka yerlerde de Çin yapımı malzemelerine rastlanılmıştır (Beksaç, 2000, s. 435-436). 1949'da Çin Halk Cumhuriyeti kurulduktan sonra Pekin'in SSCB'ye, Şah Rıza Pehlevî yönetimindeki İran'ın ise ABD'ye yakın politika izlemesi nedeniyle her iki ülke arasında Soğuk Savaş başlamıştır. Ancak Çin'in 1954'te ilan ettiği barış içinde birlikte yaşamanın beş ilkesi (Diğer ülkelerin egemenlik ve toprak bütünlüklerine saygı, diğer ülke toraklarına saygı, başka devletlerin iç işlerine müdahale etmeme, eşitlik ve karşılıklı yarar) ile Şah'ın aynı dönemde ortaya koyduğu yeni diplomasi anlayışının ilişkilerin önünü açmaya yardımcı olduğu aşikârdır. Ayrıca 1950'lerin sonlarında Çin ile SSCB arasında oluşmaya başlayan diplomatik ayrılık, Pekin'i daha "bağımsız" bir dış politika izlemeye ve farklı ülkelerle ilişkilerini artırmaya yöneltmiştir. 1971'de Şah'ın kız kardeşleri Eşref ve Fatma, her iki ülke arasındaki ilişkilerin normalleştirilmesi için Pekin'e seyahat etmişlerdir. Nitekim iki ülke Ağustos 1971'de yayımladıkları ortak bildiriyle resmi diplomatik ilişkilerin başladığını belirtmişlerdir. 1971'den 1978'e kadar ticaret hacmi 20 kat artarak 118 milyon dolara ulaşmıştır. Çin ilk kez 1974'te İran'dan petrol satın almış ve ithal edilen miktarı 1980'lerde ciddi oranda artış göstermiştir. Irak İran Savaşı sırasında Çin'in İran'a silah satışı ve desteği ile ikili ilişkilerin yeniden hız kazanmasını sağlamıştır. 1979 yılında meydana gelen devrim sonrası İran'ın uluslararası ortamda yalnız kalması ve ABD'nin ekonomik ambargoları neticesinde Çin ile ilişkilerin daha da kuvvetlenmesine yol açmıştır. Çin'in "Bir Kuşak, Bir Yol" adlı modern İpek yolu projesinde kara ve denizden Batı'ya bağlanmayı hedeflenmektedir. Adı geçen bu projede de İran coğrafi konumu itibariyle önemli bir yere sahiptir (Akçadağ Alagöz, 2016, s. 66-70).

2. Çin ve İran Arasında Oluşan Kültürel Etkileşim

İran ve Çin arasındaki kültürel ve tarihi bağ oldukça eski dönemlere dayanmaktadır. Çin ülkesindeki hanedanlıklar dönemine baktığımız zaman bu durumu görmekteyiz. Tang hanedanı zamanında edebiyat alanında daha çok etkileşim gerçekleştiği ileri sürülmektedir. 9. Yüzyılda (802 ya da 825 ile 912) Çin posta teşkilatının yetkili şahsı olan İbn Hardabe coğrafya kitabını yazmıştır. Kitapta Basra'dan Fars deniz sahiline, Hint okyanusu aracılığıyla güney denizi ve Çin'e

ulaşma yolu ayrıntıyla anlatılmıştır. Hatta Çin'in değerli mallarını, ipek, Çin'e ait parçalar, samur postu, misk tek tek anlatılmıştır. Ming hanedanının sonu Qing hanedanının başlarında Chang Zhi Mai (1610–1670) bilim adamı Fars dili grameri kurallarına göre Minhacı'l Taleb adlı kitabı yazmıştır. 1981 yılında Cheng Xiu Qin Fars, Çin ve Uygur dilini kıyaslayarak anlatmıştır (Ming, 2005, s. 34). Çinli Müslümanlar 16.yy'dan Farsça, Arapça ve Çince üç dilden dini konular, ilmi konular, notları kaydetmek ve dini metinleri yazmak için dördüncü hat olarak adlandırılan Muhakkak hat sanatını kullanmışlardır. Ancak yazının boyutu büyükçe olduğu için sonradan pek tercih edilmemiştir. Bu yazı bilhassa Kur'an yazımında kullanılmıştır (İmam, 2012, s. 177). Miladi 1957 yılında ilk Fars dili kürsüsü merhum Profesör Ci Şiyan Lin, doğu bilimcisi ve Pekin üniversitesinin seçkin hocası öncülüğüyle İran'ın hiçbir desteği olmaksızın Fars dili kürsüsü oluşturulmuştur. Ancak dünyanın birçok yerinde tehlike oluşturuyor diye kürsüler kapatılmış olsa da Çin'de halen faaliyetine devam ettiği belirtilmektedir. İran milli kütüphanesi verilerine göre 593 mecmua kitap olarak Çin hususunda telif ve tercüme olmuştur, 265'i kültürel ve toplumsal konular, 138'i Çin edebiyatı ve din olgusu,73'i Çin ülkesinin iç ve dış siyaseti, 34'ü ekonomik konular ve 28 kitap ise Çin sporları hakkında yazılmıştır. Aynı zamanda Çin hakkında yazılan makaleler, dergiler ve gazeteler de yer almaktadır. Çin Halk Cumhuriyeti Yabancı Diller Yayın Üyesi Prof. Ciyang Huy aracılığıyla 1980 den beri Farsçadan Çinceye eserler tercüme edilmeye başlanmıştır. Rûdekî Divanı (1982), Nizâmî-i Gencevî'nin Antolojisi (1988), Hâfız, Sadî, Nizamî, Mevlânâ, Senâî, Attâr'a ait Gazeller (1988),Hayyâm'ın Rubailerini(1988), Kabusnâme (Unsur Al- Ma'ani) (1990),İranlı Şair ve Yazarlar (1988), İranlı Şair (1988) (Sabiki, 2015). Nizâmî Gencevî Çin ülkesine büyük önem vermiştir. Ona göre Çin çok güzel ve gizemli bir yerdir. Çin ülkesini tasvir ederken o kadar abartı kullanmış ve bazı vakitler kendisini dizginlemeye çalışmıştır. Nizâmî Gencevî, Şerefnâme adlı eserinde Rum olan ve Çinli olan ressamın tartışmalarını yazmıştır. O dönemde her iki ülkede resim konusunda birbirine muhalif idiler. Aynı bahis Mevlânâ'nın eserinde de yer almaktadır. İran halkının resim sanatını Çin'den öğrenmiş olduğu ileri sürülmektedir. Resim sanatının tarihi Tang ve Sung hanedanlığı (618–1279) dönemine kadar uzanmaktadır. Hata Nizâmî Gencevî "Rey'den Çin'e doğru peygamberlik için giden Manî'nin ressamlığını duydum" ve Hâfız "Eğer inanmıyorsan benim misk kalemimin ucuyla nüsha okuyan Çin'in ressamı Manî'ye sor" beyitleri göze çarpmaktadır. Bunun dâhilinde de İran'da minyatür sanatı gelişmiştir. Yine Nizâmî Gencevî, Heft Peyker adlı eserinde Behram-ı Gur'un Çin ülkesiyle savaştığı ve onları mağlup ettiği yazmaktadır. Çin hükümdarının barış talebi üzerine her iki ülkede dostane ilişkiler kurulmuştur. Yazar yine adı geçen bu eserinde Hoten miskini kullanarak Çinli güzellerden bahsetmektedir. Fars nazım ve nesir eserlerinde Hoten miski, Çin misk torbası, Çin ceylanı, Çin güzeli, Çin ressamı, Çini tabaklar, Çin ipeği, Çin aynası, Çin hakanları, Çin put hanesi gibi kavramlar kullanılmıştır (Huy, 1992, s. 29-30). Çin ve

İran arasındaki ilişki tarihi; Eşkaniler ile başlayıp Sasaniler, İslamiyet'ten Moğol dönemine kadar, Moğol dönemi, Timurlular dönemi, Safeviler dönemi ve bugünkü asırda da halen devam etmektedir. Her iki milletin efsaneleri, mitolojileri ve hikâyeleri de benzerlik göstermektedir. Her iki ülkenin etkileşimi kültür, din, sanat, resim, mimari, edebiyat, dil, gelenek görenek, ahlaki değerler alanında olmuştur. Zhang Kian garp bölgelerine yolculuk yapmış ve İran'ı da yakından izleme imkânı bulmuştur. Böylece İran her yönüyle tanıtma imkânı oluşmuştur. Bir dili en iyi şekilde anlama ve anlatabilme imkânı elde etmiştir. Buda'nın öğretilerinin Çin diline tercüme edilmesi Çin'de büyük bir rağbet görmüştür. An Shi Gao Miladi 101 yılında yaklaşık 90 cilt olan eseri 20 yıl süre zarfında tercüme etmiştir ve şu an da 54 cildi mevcuttur. Bu kitaplarda yaklaşık olarak bir milyon Çince kelime vardır. Zheng Zhen Duo Çin'in meşhur tarihçisi edebiyat tarihi hakkında özet şerhi bölümünde 800 bin Çince kelime vardır. Ortaçağda Farsça şairler bölümünde Fars şiirinin ilerlemesini ayrıntılı olarak ele almıştır ve 28 İranlı Şairi de ayrıntıyla ele alıp incelemiştir. Bu kitapta sadece Ortaçağda Farsça şairler anlatılmamıştır aynı zamanda Çinli okuyuculara da silsile tarihi de yayınlanmıştır. 1957 yılında İran Halkının Sesi kitabı Pekin'de yayınlandı. 1983 yılında Lale'nin mecmuası adlı kitap Ceng Ling tarafından tercüme edilmiştir. Profesör Cang Hung Niyan 1989 yılında Sadî'nin eseri Bostan'ı (655/1257), 1991 de Ömer Hayyam'ın Rubailerini ve yine aynı yılda Firdevsî'nin Şehname (370/380-980/990) adlı eserini tercüme etmiştir (Pekin - İran Kültür Müsteşarlığı, 1398/2019, s. 1-3).

Tablo 1. Fars Edebiyatında Yer Alan Çin İle İlgili Terimler

Çin çarşısı-چين بازار	Çin hakanı-خاقان چين
Çin tüccarları-چين بازرگانان	Çin fağfur-چين فغفور
Çin güzideleri-چين طرائف	Çin başkanı-چين سالار
Çin kamışı/kalemi-خامه چين	Çin şahı-چين شاه
Çin kağıdı-چين قرطاس	Çin ve Türklerin büyük şahı-چين و شاهنشاه ترکان و
Çin ipeği-چين دبيي	Çin ve Türklerin başkanı-چين و سالار ترکان و
Çin taburu-چين گردان	Çin putu-چين بت
Çin büyükleri-چين بزرگان	Çin puthanesi-چين بتخانه
Çin bilgini-چين داناي	Çin denizi-چين درياي
(Jaferi & Paşazanus, 2013, s. 63) Çin atları-اسبان چين	Çin ülkesi-چين چينستان

Tarihi dönemlerde Çin'in adı Maçin, Çin Denizi ve Çin Hakanı olarak kaynaklarda geçmektedir (Jaferi & Paşazanus, 2013, s. 63) .

Fars Klasik edebiyatının yanı sıra modern yazarlar ve şairler arasında Sadık Hidayet, Bozorg Alevi, Melikuş- Şuara Bahar da Çinli öğrencilere öğretilmektedir (Sheng, 1984, s. 34).

北京大學

PEKING UNIVERSITY

۱۳۷۶، ۲، ۱۵

جناب آقای دهباشی
سر دبیر ارجمند مجله حکمک

باسلام و آرزوی تندرستی و کامیابی جناب عالی و خوشحقی از آشنائی و دیدار شما همانطور که پیششهاد فرمودید پیش از بازگشت به چین معاله معرفی بر روی نسخه های خطی فارسی در چین را نوشتیم و اکنون همراه با تصویر چند برگ نسخه خطی قدمتتان تقدیم می‌دام.

امیدوارم فرزند دوست داشتی و نازنینتان شهاب هوازه کامیاب و

خوشبخت باشد.

تن هوی جو

با فداحافظی و آرزوی موفقیت و شادگامی

۱۳۷۶، ۲، ۱۵

نمونه‌ای از خط و انشای خانم تن هوی جو

Ek1. Pekin Üniversitesi hocası, Hanım Efendi Ten Huy Cu tarafından Farsça olarak Dehbâşî Bey'e 1997 yılında yazılmış bir mektup (Huizhu, 1376/1996, s. 551)

PEKİN ÜNİVERSİTESİ

05.05.1997

Saygıdeğer Dehbâşî Bey

Kelk Dergisi Yayın Müdürü

Zatı alinize sağlık, sıhhat temennisiyle saygılarımı sunarım. Sizinle tanıştığımıza memnun oldum. Sizin de daha önceden önerdiğiniz üzere Çin'e dönmeden önce Farsça nüshaların inceleme tanıtım makalesini yazdım ve şimdi birkaç el yazısı nüshanın örneğini takdim etmekteyim.

Saygı değer ve kıymetli oğlunuzun da her zaman mutlu ve mesut olmasını temenni ederim.

Başarı ve mutluluk temennisiyle sizi Allah'a emanet ederim.

Ten Huy Cuy

郁金香集

波斯古典诗选

潘庆龄编

Ek 2: Farsça Çince Sözlük ve Pan-i Çin kitabının tercümesinin kapağı (Bedii, Der Çin Edebiyat-ı Farsi, 1992, s. 141-142)

Sonuç

Çin'de Fars Esintisi adlı konu özel bir ilginin sonucu ve ürünü olarak kaleme alınmıştır. Bu yazıda İran ve Çin ülkesi arasında oluşan köklü bağın etkilerinin neler olduğu ve nasıl oluştuğu başlıklar altında kısa birer açıklama yapılarak değerlendirilmiştir ve İran kaynaklarında verilen bilgiler ışığında ilmi açıdan tercüme edilerek aktarılmıştır. Her iki ülkenin de köklü ve ayrıntılı bir geçmişe sahip oluşu konunun boyutunu daha da derinleştirmektedir. Çin tarihine bakıldığı zaman yazı sisteminin eskiye dayandığı ve çeviri çalışmalarına da önem verildiği görülmektedir. Çeviri alanında sistematik bir şekilde ilerlemelerin olduğu elde edilen kaynaklar neticesinde anlaşılmaktadır. Edebiyat ve diğer alanlarda çok sayıda Farsça eserler Çin diline kazandırılmıştır. Aynı zamanda İran ülkesinin kültürü de bu eserler neticesinde Çin halkına tanıtılmış ve eserleri çevrilen bu değerli şahsiyetlerin de tanıtımı sağlanmıştır. Her iki ülkenin birbiriyle olan yakın teması ve yapılmış olan çeviriler her iki dilde de kullanılan ortak kelimelerin oluşmasına yol açmıştır. Ancak Çince den Farsça ya çevrilmiş eserler oldukça az yer almaktadır. Profesör Ci Şiyan Lin tarafından Fars dili kürsüsünün kurulması bu dilin Çinliler tarafından öğrenilmesini ve eserler oluşturulmasının önünü açmıştır. Bunun neticesinde de çok sayıda hem klasik hem de modern Farsça eserler Çin diline aktarılmıştır. Farsçanın oldukça kalabalık bir nüfusa sahip olan Çin ülkesinde aktif bir dil haline gelmesine katkı sağlamıştır. Çin ve İran arasındaki askeri yardımlaşma ve İran'ın Çin'e petrol satışı her iki ülkeyi birbirine daha da yakınlaştırmış aynı zamanda siyasi arenada bir arada anılmalarını sağlamıştır.

Kaynakça

- Abdulvahit Kaşgarlı, r. (2018). *Salar türkçesindeki çince unsurlar*. İstanbul: journal of turkish language and literature.
- Akçadağ alagöz, e. (2016). *Çin'in enerji güvenliğinin iran ile ilişkilerine etkisi*. İstanbul: the turkish yearbook of international relations.
- Bedii, n. (1992). Der çin edebiyat ı farsî. *Kelk*, 140-146.
- Beksaç, e. (2000). *İran*. 2019 tarihinde tdv islâm ansiklopedisi. Adresinden alındı
- Dia. (1993). *Çin* (cilt 8). İstanbul: tdv islam araştırmaları merkezi.
- Ergin, b. (2015). *Çin ve çeviri bilim*. Türkiye: atatürk kültür, dil ve tarih yüksek kurumu.
- Garthwaita, g. R. (2011). *İran tarihi*. İstanbul: inkılap.
- Hakimi, i. (1996). Revabet i ferhengi iran ve çin. *Aşina*, 99-103.
- Hourcade, b. (2000). *Çin*. Tdv islam araştırmaları merkezi.
- <https://www.nisanyansozluk.com>. (2012-2019). Etimoloji türkçe. Türkiye.
- Huizhu, t. (1376/1996). Der çin erebi ve farsî hattı i nushe ha yi name i berresi. *Kelk*, 543-551.
- Huy, c. (1992). Nizami gencevi ve çin. *Aşina*(8), 29-31.
- İmam, s. C. (2012). Muselmanan i çin ve hetti çeharrom. *Peyam i beharistan*, 176-181.
- Jaferi, a. E., & paşazanus, h. R. (2013). *Çin der şahmeme i firdovsi*. İsfahan: danişkede i edebiyat ve ulum i insani.
- Ming, z. L. (2005). Destur i zeban i farsî der çin. *Sohen i ışk*, 32-41. 2006 tarihinde sazman ı ferheng ve irtibat ı islami. Adresinden alındı
- Naskali, e. (2000). *İran*. 2019 tarihinde tdv islâm ansiklopedisi. Adresinden alındı
- Pekin - iran kültür müsteşarlığı. (1398/2019). Edebiyat ı klasik fars der çin. 1-3. Pekin.
- Sabiki, a. M. (2015). Revabet i iran ve çin: gozeşte, hal ve ayende. *Revabet i ferheng i iran ve çin: gozeşte, hal ve ayende*, 1-9. İran: <http://am-sabeghi.blogfa.com/post/72>.
- Sheng, z. (1984). Fars i der çin. *Neşr i daniş*, 32-35.
- Şahit, b. (2015). İran'ın etni yapısı. [Http://araznews.org/tr/?p=500](http://araznews.org/tr/?p=500).